

Ur *Internationalen* 13/7 (nr 28) 2000

Per-Olof Mattsson:

Dagen före – Myrdal i Strindbergs för stora kostym

Jan Myrdal

Johan August Strindberg

Natur och Kultur 2000

I många år nu har Jan Myrdal för mig framstått som den där vedervärdige stalinisten från Mariefred. Orsaken är att han var en av de garvade stalinister som spred den gamla stalinismen från 30- och 40-talet bland alla de ungdomar som drogs in i den nya vänster som växte fram i slutet av 60-talet. Han var dessutom en av de grövsta och drog sig inte för att använda alla de gamla argumenten från stalinismens värsta tid.

För honom var det självklart att alla socialister som motsatte sig stalinismen var agenter för Gestapo, CIA eller någon annan imperialistisk underrättelsetjänst. Han har fortfarande, vilket säger en del om Myrdals istadighet, den uppfattningen. I romanen *Maj. En kärlek* (1998), en i övrigt utmärkt tidsskildring och kärleksroman, vidhåller han sin syn på den ”revolutionära radikalism som spreds med CIA:s minne”.

Det enda som kan få mig att respektera denne gamle stalinist är hans envishet. Utan någon annan belöning än fiendskap från det kulturella etablissemanget, och fortsatt beundran från stalinismens sista dagars heliga, fortsätter Myrdal med en dåres envishet att predika sin nattståndna stalinism från folkfronternas dagar. Någon vindflöjel är han inte.

Jan Myrdals senaste bok, en presentation i helfigur av August Strindberg, kommer knappast som en överraskning. Myrdals identifikation med Strindberg är av gammalt datum och når i den nya boken oanade höjder. Jan Myrdal inte bara skriver om Strindberg, han blir Strindberg och noterar med tacksamhet varje liten överensstämmelse med sitt eget liv.

Den bärande tanken i Myrdals bild av Strindberg är att han främst av allt var svensk och karl, med andra ord, en svensk karl. Strindberg är ett ”svenskt exempel”, typiskt men inte genomsnittligt, och han är det både som skriftställare och som person. Ända in i det privata. Strindberg är, förkunnar Myrdal, som män i Sverige är som mest och skiljer sig bara i det avseendet att han skrev det andra tänkte tyst.

Han är en ”medelsvensk karl”, en hygglig prick som tycker om sill och potatis, blommor och små barn. Givetvis spottade han inte i glaset och kunde även suppa på allvar för att ”rensa systemet”, som Myrdal uttrycker det. Strindberg var, kort sagt, som Myrdal, som jag, som vi.

Myrdals förhoppning är att ”feminister i ämbetet” ska reta sig på hans påpekanden om det manliga hos Strindberg. Han tycks inte ens fundera över att Strindbergs manlighet kanske är överspänd och mer ett uttryck för osäkerhet eller överkänslighet än något annat.

Det intressantaste kapitlet, där för en gångs skull Myrdals egen röst inte skär igenom på varje sida, är det som handlar om Strindbergs antisemitism. I början av 1880-talet var Strindberg den ledande antisemiten i landet. Hans argument kom till synes från vänster: judarna fick sina rättigheter av den demokratiska kampen men förrådde folket genom att bli en del av överklassen och bli svenska reaktionärer.

I samband med sin antisemitiska period blev Strindberg osams för en längre tid med sin vän Edvard Brandes, bror till den berömde Georg Brandes – det moderna genombrottets stora

portalfigur i Skandinavien. Strindberg urskuldade sin antisemitism och förstod inte alls Brandes argument: ”Det Slag, Du vil føre mod de svenske Jøder, vil ramme mig og enhver Jøde, hvad enten han er troende eller ikke.” Strindberg försökte nämligen hävda att bröderna Brandes som moderna och upplysta personer inte längre var judar. Edvard Brandes svarade att ingen judehatare gör den distinktionen.

Det bör tilläggas att Strindberg ändrade uppfattning mot mitten av årtiondet.

För Myrdal är Strindberg en svensk rollmodell, ett svenskt böjningsmönster. I den svenska kulturen är han en del av vår tillvaro oavsett om vi läst honom eller inte. Vi lever på strindbergska, skriver Myrdal. Strindberg rör vid det djupaste i oss ”svenskar”, nämligen språket och nationen.

Till böjningsmönstret Strindberg hör också avståndstagandet till marxismen. Strindberg talar, liksom Myrdal alltid gör, om överklass och underklass. I *Tjänstekvinnans son* beskriver Strindberg sig som ”agrarsocialist, eller konservativ socialist”, vilket är motsatsen till ”maskinsocialister”, dvs marxister. Beskrivningen passar förvånansvärt bra in även på Myrdal, som alltid känt sig hemma i tredje världens bonderörelser men som aldrig eldats till stordåd av arbetarnas kamp i Europa eller USA.

I slutet av sin bok riktar Myrdal kritik mot principerna för den stora utgåva av Strindbergs verk, den s.k. nationalupplagan, som inom några år kommer att vara fullbordad med sina någonstans mellan 60 och 70 volymer. På den punkten är Myrdals kritik välgrundad och man kan verkligen undra varför nationalupplagan försöker få ihop versioner av verken som ligger så nära Strindbergs ursprungliga som möjligt. Det normala är att man utgår från den upplaga som författaren godkänt för publicering eller den sista av författaren godkända versionen.

De verk som Strindberg själv godkände för publicering och som lästs och spelats under ett århundrade borde rimligen vara intressantare än vad diktaren själv eventuellt hade för ursprunglig version på sitt skrivbord. Det innebär att strunta i de verk som verkat under ett sekel eller mer och istället upphöja diktarens privata version till norm. Myrdal kallar principen ockult, och det är inte långt ifrån sanningen.

Visst sägs det en hel del bra om Strindberg i boken, men det finns ingen distans mellan författaren och hans ämne. Visst finns Strindberg där i all sin storhet och stollighet, men ofta skymms han av Myrdals stolligheter. Med risk för att vara oförsämnd, skulle man kunna säga att Myrdal tar till sig åtskilligt av det sämsta hos Strindberg. Allt det som stämmer överens med hans stalinistiska ”folklighet”.

Ska man tro Myrdals bild av den författare som idag framstår som landets störste, så är han ursvensk och omöjlig att begripa för den som inte vuxit upp i Sverige. Det konstiga är dock att Strindberg också är en av de få svenska författare som har en verkligt internationell publik. För Myrdal är det dock inget argument, eftersom Strindberg endast fullt ut kan förstås av oss ”svenskar”.

Men i likhet med oss stackars ”svenska” män som inte gillar kräftor och som inte fått lära oss att ta supen på ”rätt sätt”, får läsare i andra länder söka sig andra exempel och böjningsmönster.